

JOANNA KRÓL

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Szczeciński

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4500-9730>

Forum Pedagogiczne

9 (2019) 1

Wpłynęło: 14.01.2019

Zatwierdzono do druku: 24.04.2019

DOI: 10.21697/fp.2019.1.10

ORGANIZACJA PRACY OBYWATELSKIEJ MŁODZIEŻY „STRAŻ PRZEDNIA” (1932–1939) JAKO SZKOŁA FORMACJI PROPAŃSTWOWEJ

Streszczenie: Myśl polityczna obozu piłsudczykowskiego wspierała się na czterech głównych filarach: prymat państwa, idea solidaryzmu społecznego, idea elity społecznej i kult wodza oraz filozofia czynu. Jednym z ideologów obozu piłsudczykowskiego był Adam Skwarczyński. Szczególną wartość upatrywał w młodzieży, jako tej grupie, która ma uzdrowić życie publiczne w Rzeczypospolitej. Ta intencja posłużyła Skwarczyńskiemu w stworzeniu w 1932 roku Organizacji Pracy Obywatelskiej Młodzieży „Straż Przednia”. Organizacja ta, poprzez różnorodne formy aktywności, miała realizować główne punkty ideologii sanacji. Działania młodzieży były przeprowadzane zarówno w szkole, jak i w środowisku pozaszkolnym. Przedwczesna śmierć Skwarczyńskiego, stosunkowo mała liczebność grupy i perturbacje wewnątrz niej nie pozwoliły jednak, aby „Straż Przednia” zrealizowała w pełni wszystkie swoje zadania. Niezależnie od tego stanowiła ona istotny element w dziejach organizacji młodzieżowych Drugiej Rzeczypospolitej, a wartości przez nią głoszone mogą być inspiracją dla współczesnej teorii i praktyki edukacyjnej.

Słowa kluczowe: Druga Rzeczpospolita; ideologia; wychowanie państwowe; organizacja młodzieżowa.

Wprowadzenie

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule uczyniłam jedną z licznych organizacji młodzieżowych, jaka funkcjonowała w Polsce w okresie międzywojennym. Działała ona pod nazwą Organizacja Pracy Obywatelskiej Młodzieży „Straż Przednia”¹ i w nierozłączny sposób łączyła się z nazwiskiem Adama Skwarczyńskiego, który ją założył. Fakt ten jest o tyle istotny, że zarówno osoba twórcy „Straży Przedniej”, jak i czas działalności Organizacji pozwalają domniemywać, że była to grupa wpisująca się w politykę społeczno-edukacyjną sanacji.

1 W artykule będę posługiwać się skróconą nazwą organizacji, tj. „Straż Przednia”.

Przed podjęciem zasadniczej narracji nakreślę pokrótce podstawowe ramy teoretyczne artykułu. W literaturze przedmiotu **Organizację** pojmuje się najczęściej w dwojaki sposób: przedmiotowy i podmiotowy. Innymi słowy, podkreśla się aspekt organizacyjno-porządkowy, umożliwiający działanie danej zbiorowości ludzkiej lub też aspekt społeczny – w znaczeniu celowo zgromadzonej zbiorowości (Sokół 1999; Sztompka 2012). Dla potrzeb artykułu posłużyłam się drugim ujęciem, które traktuje Organizację jako grupę ludzi posiadającą „wyraźne kryteria przynależności, która podejmuje zharmonizowane zbiorowe działania, żeby urzeczywistnić wspólny cel” (Giddens 2012, s. 783). Zbliżone do powyższego jest podejście pedagogiczne, według którego Organizacja ta to „grupa (zbiorowość) ludzi o zbliżonych poglądach, którzy funkcjonują według określonych reguł i zasad, współpracują ze sobą i są zjednoczeni dążeniem do wspólnego celu” (Kupisiewicz, Kupisiewicz 2009, s. 126–127). W tak zdefiniowanej organizacji społecznej mieści się również grupa młodzieżowa, jako „celowe zrzeszenie młodzieży powołane do życia przez nią samą lub przez innych” (Okoń 2007, s. 290–291).

Nawiązując do powyższych ustaleń terminologicznych, „Straż Przednią” można zatem rozumieć jako organizację młodzieżową o charakterze ideowo-wychowawczym, celowym, formalnym i nieformalnym zarazem, dobrowolnym i ogólnopolskim.

Ideologia wychowawcza sanacji

Proces formowania się myśli politycznej piłsudczyków obejmował trzy główne etapy: **określenie rdzenia ideologicznego, wyznaczenie zasadniczych celów i kierunków działalności politycznej oraz dostosowanie własnego modelu polityki do zmian zachodzących w życiu politycznym** (Paruch 2005). Styl politycznego myślenia określał z kolei wzorzec ideologiczny, co było szczególnie istotne w przypadku teorii i praktyki edukacyjnej. Naczelnym hasłem piłsudczyków, stanowiącym zarazem alternatywną nazwę tego obozu politycznego, była sanacja, czyli uzdrowienie we wszystkich wymiarach życia politycznego, ekonomicznego i społecznego (Jakubiak 1994).

Zacznem do sformułowania kanonu idei i powiązanych z nimi kierunków działania stała się dla piłsudczyków niezmiernie krytyczna ocena zastanej przez nich rzeczywistości społeczno-politycznej. Do najważniejszych przewinień polityczno-społecznych piłsudczycy zaliczyli m.in.: degradację życia parlamentarnego i ogólnie politycznego, zaznaczającą się przez anarchię, demagogię i propagandę oraz nieprzygotowanie społeczeństwa polskiego do demokratycznych form życia państwowego. Warunki życia w okresie zaborów i konieczność walki o przetrwanie polskości doprowadziły ponadto do rozszczępienia interesu narodu i państwa, doprowadzając do bardzo niebezpiecznego w warunkach pokojowych tzw. patriotyzmu antypaństwowego (Paruch 2005).

Krytyczna diagnoza rzeczywistości społeczno-politycznej wymagała, zdaniem piłsudczyków, natychmiastowej pracy wychowawczej. Do głównych wartości konstytutywnych piłsudczykowskiej ideologii państwowej należały: pojęcie państwa, któremu nadano rangę kategorii filozoficznej i któremu podporządkowano pojęcie narodu; idea solidaryzmu społecznego; kult pracy; idea zbudowania społeczeństwa hierarchicznego z wodzem i elitą na czele (Jakubiak 1994; Paruch 2005). Należy jednak pamiętać, że wymienione powyżej komponenty tworzą jedynie modelową konstrukcję ideologii państwowej. Immanentną cechą myśli politycznej piłsudczyków było to, co Józef Beck nazwał swego czasu „marszałkową teorią wahadła”. Oznaczało to, że narzucony przez liderów i powszechnie akceptowany rdzeń ideologii był obudowany programami, poglądami i postawami o dużym stopniu różnorodności (Paruch 2005, s. 37).

Powyższe modyfikacje programowe przekładały się również na proces formowania się ideologii wychowawczej sanacji i związanego z nią wychowania państwowego. W literaturze przedmiotu wyróżnia się różną jego periodyzację, ale istnieje przy tym zgoda, aby za kulminacyjny punkt uznać ogłoszenie ideału wychowawczego sanacji przez ówczesnego ministra oświaty Sławomira Czerwińskiego (1929) oraz wydanie ustawy szkolnej przez kolejnego ministra oświaty Janusza Jędrzejewicza, realizującej ideę wychowania państwowego w praktyce szkolnej (1932) (Bartnicka 1972; Araszkievicz 1978; Jakubiak 1994). Badacze są też zgodni co do faktu, że wspomniana modyfikacja wzorca ideologicznego piłsudczyków po śmierci Naczelnika Państwa zaznaczyła się również w zakresie ideologii wychowawczej. Widać to było wyraźnie po 1935 roku, gdy zaczęto szukać kompromisu między pedagogiką narodową a państwową, wypracowując ideę wychowania obywatelsko-narodowego, łączącego trzy główne pojęcia: Bóg, naród, państwo. Kolejna zmiana nastąpiła w ostatnich dwóch latach istnienia II Rzeczypospolitej, gdy w obliczu sytuacji międzynarodowej postanowiono położyć nacisk na przygotowanie wojskowe, nie tracąc przy tym potrzeby wzmocnienia pierwiastka państwowo-narodowego (Jakubiak 1994).

Powstanie „Straży Przedniej” datuje się na rok 1932, czyli na okres ofensywy wychowawczej sanacji, gdy o rewizji wzorca ideologiczno-wychowawczego nie było mowy. Organizacja miała w głównej mierze realizować wspomniany ideał wychowawczy Czerwińskiego, łączący romantyczną ideowość, odwagę sądów i czynów oraz żarliwy patriotyzm z jednoczesnym respektowaniem pozytywistycznego podejścia do pracy i własnych obowiązków, wiarą w sukces, wytrwałością, odpowiedzialnością i optymizmem (Czerwiński 1929; Król 2012). Zaakcentowanie w założeniu tym wartości pozytywistycznych można uznać za wizytówkę ideologiczną piłsudczyków, którzy ogromną rolę przypisywali głoszonej przez siebie tzw. filozofii czynu (Paruch 2005, s. 361). Szczególną wagę przywiązywali oni do działalności organizacji młodzieżowych, traktując je jako naturalną drogę, a zarazem środek do realizacji głoszonej przez siebie ideologii wychowawczej.

Adam Skwarczyński (1886–1934): życie i działalność

Formacja obywatelska Adama Skwarczyńskiego rozpoczęła się w domu rodzinnym. Urodził się on w 1886 roku w Wierzchni Polnej w Małopolsce, w rodzinie ziemiańskiej o tradycjach patriotycznych. Z domu wyniósł zamiłowanie do literatury i muzyki Chopina. Lektura wieszczów polskich Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego ukształtowała w Skwarczyńskim wrażliwość, która w połączeniu z młodzieńczym idealizmem uczyniła go szczególnie wnikliwym obserwatorem rzeczywistości społeczno-politycznej. Atmosfera uśpienia patriotycznego panująca we Lwowie, do którego przeprowadził się Skwarczyński po śmierci ojca w 1888 roku, wywołała w nim niezrozumienie i sprzeciw. Marazm, jałowość i lojalnościowa postawa niektórych nauczycieli skłoniła młodego Skwarczyńskiego do działania. W ten sposób zaczął się długi okres jego aktywności politycznej-społecznej, której początek zaznaczył się w stworzeniu tajnego kółka samokształceniowego w kl. VI gimnazjum i wygłoszeniu referatu piętnującego hasło pracy organicznej (Wasylewski 1937; Kryńska 2002). Niezwykle istotną z punktu widzenia formacji ideowej zdaje się być również obecność Skwarczyńskiego na tajnym odczycie dla młodzieży w kamienicy Ossolińskich we Lwowie. Prelegentem był wówczas Józef Piłsudski, a wygłoszona przez niego pochwała powstania styczniowego i wezwanie do zerwania kajdan niewoli zdają się być kolejnym punktem przełomowym w życiu przyszłego założyciela „Straży Przedniej” (Iwanicki 1986).

Ostatni rok nauki Skwarczyńskiego w gimnazjum wypełniony był nie tylko intensywną pracą organizacyjną i samokształceniową (Wasylewski 1937; Magiera 1997), lecz także osobistą formacją ideową. Bogactwo wiedzy i idei, z jakim zmierzył się młody Skwarczyński, musi budzić podziw. W programie samokształceniowym znalazły się bowiem dzieje powstań narodowych i Wielkiej Emigracji, radykalna polska myśl polityczna XIX wieku; sztuki Henryka Ibsena; dzieła Stanisława Wyspiańskiego i Stefana Żeromskiego; prace Stanisława Brzozowskiego, Stanisława Prusa-Szczepanowskiego, Edwarda Abramowskiego oraz Karola Marksa (Wasylewski 1937).

W roku 1905 Skwarczyński rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego na kierunku polonistyka. Rokiem przełomowym w jego życiu okazał się 1908, kiedy z inicjatywy Kazimierza Sosnkowskiego zorganizowany został we Lwowie Związek Walki Czynnej, a następnie Niższa Szkoła Wojskowa, stawiające sobie za cel przygotowanie kadr gotowych do walki o niepodległość. Skwarczyński ukończył kurs podoficerski i oficerski, a potem został jednym z głównych jego organizatorów i wykładowców. Wraz z przystąpieniem do ZWC podjął się zorganizowania nowego ruchu młodzieżowego o nazwie „Życie”, który grupował w swoich szeregach młodzież bezpartyjną i o przekonaniach ludowo-socjalistycznych. Nowe wyzwanie przyszło wraz z rokiem 1910, gdy decyzją Piłsudskiego został we Lwowie założony Związek Strzelecki, przejmujący w dużej mierze organizację i metodykę pracy szkolnej ZWC. Skwarczyński z miejsca stał się jego członkiem,

co zbiegło się w czasie z momentem zakończenia przez niego studiów wyższych. Przez krótki okres czasu pracował jako nauczyciel w gimnazjum w Rohatynie, kontynuując jednocześnie działalność publicystyczną w „Promieniu”, a następnie w nowozałożonym czasopiśmie „Życie” (Wasylewski 1937).

Po dwóch latach pracy w Rohatynie Skwarczyński wrócił do Lwowa i objął tam stanowisko nauczyciela gimnazjum, które zajmował aż do wybuchu wojny. Równocześnie prowadził w tym okresie ożywioną aktywność społeczno-polityczną (m.in. jako komendant Oddziału Żeńskiego Związku Strzeleckiego), publicystyczną (na łamach „Przedświtu”, organu prasowego PPS) i pedagogiczną, zarażając kształconą przez siebie młodzież ideowością i zamiłowaniem do literatury (Wasylewski 1937).

Okres pierwszej wojny światowej to dla Skwarczyńskiego czas spełnienia odwiecznego marzenia, czyli czynnej walki o niepodległość Polski. Skwarczyński, występujący wówczas pod pseudonimem Stary, realizował swoje marzenie u boku Piłsudskiego i w szeregach I Brygady, prowadząc zakrojoną na szeroką skalę działalność mobilizacyjną i wywiadowczą oraz propagandową na łamach założonego przez siebie pisma „Rząd i Wojsko”. Uczestnictwo w walce o wolność Skwarczyński opłacił podwójnym pobytom w więzieniu: w Cytadeli, a potem w obozie jenieckim w Modlinie. Wolność została Skwarczyńskiemu zwrócona 12 listopada i w tym dniu rozpoczęła się jego praca na rzecz wolnej Polski. Początek niepodległej Rzeczypospolitej to również początek życia rodzinnego Skwarczyńskiego. W marcu 1919 roku poślubił on Annę Prądyńską, z którą był zaręczony już w okresie wojny (Wasylewski 1937).

Praca dla Polski Skwarczyńskiego obejmowała dwa obszary działalności: wychowawczy – w środowisku wojskowym (w Wydziale Oświaty i Kultury w Ministerstwie Spraw Wojskowych), a później młodzieżowy oraz społeczno-polityczny (w redakcji czasopism „Rząd i Wojsko”, „Naród”, „Gazeta Polska”, „Nakazy Chwili” i „Droga”) (Wasylewski 1937). Z jego doświadczeń korzystały również organizacje Legion Młodych i Strzelec. Angażował się społecznie pomimo poważnych kłopotów zdrowotnych. W 1929 roku, w wyniku powikłań związanych z gruźlicą, stracił obydwie nogi. Osobista tragedia nie tylko go nie załamała, lecz być może nawet wzmocniła w nim hart ducha. Jak wskazuje Wasylewski, „przywiązany do fotela przy biurku, w małym niskim pokoiku jednego ze skrzydeł Zamku warszawskiego nie ustaje w pracy ideowej, organizacyjnej, publicystycznej, wychowawczej” (Wasylewski 1937, s. 33). W tym właśnie okresie zrealizowały się też jedne z największych dzieł życia Skwarczyńskiego: powstały organizacje – Kuźnia Młodych, Centralny Komitet dla spraw Młodzieży Wiejskiej, Towarzystwo Wiejskich Uniwersytetów Regionalnych i „Straż Przednia”. Wkrótce nadeszło nieuchronne w jego sytuacji gwałtowne załamanie zdrowia i zmarł on 2 kwietnia 1934 roku (Wasylewski 1937; Jakubiak 1994). W uznaniu zasług dla Rzeczypospolitej został pośmiertnie uhonorowany Wielką Wstęgą „Polonia Restituta” (Kryńska 2002).

Państwo i organizacja społeczna w poglądach Adama Skwarczyńskiego

Poglądy społeczno-polityczne prezentowane przez Adama Skwarczyńskiego były emanacją tych, które przedstawiał obóz, z którego się wywodził i z którym się identyfikował. Analogicznie jak piłsudczycy głosił prymat państwa i uważał, że tylko w ramach niepodległego bytu państwowego może istnieć naród (Jakubiak 1994). Z tej pozycji krytykował (częstokroć bezpodstawnie) Narodową Demokrację i zarzucał jej przedstawicielom głoszenie pustych haseł, które nie miały pokrycia w rzeczywistości. Sądził, że szermowanie romantycznymi wizjami nie wystarczy do wzmocnienia ducha narodowego, gdyż ma on szansę do rozwoju tylko z chwilą odzyskania niepodległości (Skwarczyński 1934). Przekonanie twórcy „Straży Przedniej” o braku efektywnych wysiłków ze strony stronnictwa narodowego, aby takie społeczeństwo stworzyć, spowodowało, że w pełni poparł on zamach majowy z 1926 roku, uznając go za moment otwarcia nowego, lepszego rozdziału w historii Polski (Skwarczyński 1934; Kryńska 2002). Przejęcie władzy przez piłsudczyków otwierało również szansę na realizację głoszonych przez Skwarczyńskiego idei odbudowy życia społeczno-politycznego: urzeczywistnienia typu człowieka wolnego, patriotyzmu czynu i państwa uspołecznionego. Człowiek wolny był przez Skwarczyńskiego przeciwstawiony typowi niewolnika, którego cechowała przede wszystkim służalczość wobec silniejszego (nawet jeśli był to zaborca) przy jednoczesnej roszczeniowości wobec własnego państwa. Był to typ pasożyta, który uniemożliwia zbudowanie silnej wspólnoty, a swoim egoizmem doprowadza do degradacji życia społecznego i politycznego. Silne państwo polskie powinni budować natomiast ludzie wolni, których cechowała „wiara we własne siły i zdrowa ambicja narodowa, karność wobec władzy własnej, bezinteresowny, ofiarny stosunek do państwa, poczucie odpowiedzialności [...] za wygłaszane sądy” (Skwarczyński 1934, s. 128).

Wyróżnikiem ideologii Skwarczyńskiego była przede wszystkim idea praktyki, co oznaczało, że kształtowanie typu człowieka wolnego mogło odbywać się wyłącznie w działaniu, tj. „nie za pomocą formułowania mniej lub więcej wzniosłych zasad, ale przez praktykowanie wiary czy idei przyjętej za swoją” (Skwarczyński 1934, s. 95). Założenie to wpisywało się bardzo wyraźnie w postulowany przez Skwarczyńskiego patriotyzm czynu i stanowiło jednocześnie wyraz jego poglądów w kwestii pracy (Kryńska 2002). Głosił, że „Duszę jednostki tworzy «proces realizacyjny», praca realizacyjna, która wprowadza w czynny kontakt z rzeczywistością społeczno-polityczną kraju” (Magiera 1997, s. 141). Warunkiem urzeczywistnienia powyższego postulatu było z kolei usankcjonowanie idei państwa uspołecznionego, czyli takiego, w którym każda grupa czy związek społeczny czułoby odpowiedzialność za byt państwowy i nie szczydziłoby wysiłku i pracy na jego rzecz (Jakubiak 1994). Drogą ku temu wiodącą byłaby zmiana filozofii bycia i działania dotychczas działających zrzeszeń oraz budowa nowych, które mogłyby w pełni wpisać się w głoszoną przez piłsudczyków ideę filozofii czynu. Rozważania na ten

temat Skwarczyński zawarł w jednej ze swoich najważniejszych prac pt. *Podstawa pracy w zespole*, w której przedstawił wykładnię działań praktycznych organizacji społecznych. Uznając, że sanacja państwa może się odbyć tylko poprzez budowę zdrowego moralnie społeczeństwa, Skwarczyński wyraził przekonanie, że zdrowa organizacja społeczna na początku zajmuje się prawidłowym formowaniem członków, poczynając od najniższego szczebla organizacyjnego. Kryterium wstępowania do organizacji musi się odbywać na zasadzie dobrowolności i przywiązania do wspólnie podzielanej idei. Dobór odgórny lub przypadkowy członków sprawia bowiem, że przekazywane w późniejszym czasie polecenia i nakazy będą traktowane przez nich jako coś obcego, i doprowadzi to do braku odpowiedzialności członków za ich czyny. Skwarczyński był tu bardzo konsekwentny i bezwzględne pierwszeństwo dawał zawsze konkretnej pracy, a nie jałowemu, intelektualnym dysputom. Nawet najmniejszy czyn na rzecz wspólnoty był dla niego bardziej wartościowy niż godziny spędzone na zebraniach czy posiedzeniach (Skwarczyński 1933; Magiera 1997).

Praktycznym wyrazem zaprezentowanego powyżej modelu organizacji społecznej była założona przez Skwarczyńskiego „Straż Przednia”. Miała ona zrealizować propagowaną przez niego formułę ideologii państwa uspołecznionego, wyrażoną przez „walkę o nowy typ kultury polskiej, o kulturę rycerstwa, szpady i pracy, o moralności bezinteresownego wysiłku dla państwa” (Kryńska 2002, s. 142).

Uwarunkowania powstania „Straży Przedniej”

Jak wskazała Elżbieta Magiera, „u podstaw genezy «Straży Przedniej» leżały trzy założenia Skwarczyńskiego: psychologiczne, historyczne i ideowe” (Magiera 1997, s. 146). Założenia psychologiczne wynikały ze znajomości psychiki młodzieży na progu dorastania i świadomości faktu, że znajduje się ona na etapie kształtowania tożsamości osobowej i społecznej. Skwarczyński doskonale to rozumiał i pisał: „W okresie, który rozpoczyna się około 16–18 roku życia [...] młody człowiek zdobywa sobie swój stosunek do świata i życia, krystalizuje się pod względem poglądów, a zwłaszcza pod względem charakteru” (Skwarczyński 1934, s. 41–42). Przed odzyskaniem niepodległości funkcję tę pełniły tajne organizacje uczniowskie. Proste przetransponowanie wzmiankowanych organizacji z okresu niewoli w warunki suwerennej Rzeczypospolitej przyniosło jednak zdaniem Skwarczyńskiego wymierne zagrożenie. Instynkt walki o własną niepodległą Ojczyznę, który leżał u podstaw tajnych stowarzyszeń, łatwo przeradzał się w związki anarchizujące i prowadzące pracę dywersyjną wobec własnego państwa. Działo się tak zwłaszcza wtedy, gdy przedstawiciele opozycyjnych wobec rządu partii cynicznie podchodzili do młodzieży, wykorzystując ją do własnych doraźnych celów politycznych (Skwarczyński 1934). Aby się temu przeciwstawić, należy zdaniem Skwarczyńskiego przeorganizować działalność istniejących stowarzyszeń, a nowe oprzeć na solidnych podstawach ideowych. Skwarczyński „chciał z młodego pokolenia polskiego

tworzyć zastępy «nowego rycerstwa», którego hasłami są: «Dążymy» i «Pracujemy» oraz hasło: «Służba», służba dla narodu i państwa» (Kryńska 2002, s. 152). Nowa organizacja młodzieży miała przede wszystkim realizować ideę uspołecznienia poprzez uaktywnienie na różnych polach społecznego działania (Magiera 1997). Inspirację do tak pojętej metody stanowiły w pierwszym rzędzie idee pedagogiczne wyznawane przez Komisję Edukacji Narodowej, życie i działalność Piłsudskiego oraz symbiozę romantycznego idealizmu i pozytywistycznego realizmu. Połączenie tego romantycznego ducha z pozytywistyczną pochwałą czynu i pracy odnalazł Skwarczyński m.in. w twórczości Mickiewicza, Brzozowskiego oraz pedagogicznych wskazaniach Czerwińskiego (Magiera 1997).

Formalno-prawne podstawy działalności „Straży Przedniej”

Powstanie „Straży Przedniej” datuje się, jak już wspomniałam, na 1932 rok, chociaż przygotowania do jej uruchomienia zainicjowano już rok wcześniej. „Straż Przednia”, zgodnie z przyjętymi ustaleniami, miała grupować młodzież szkół średnich w wieku 15–21 lat i w założeniu stanowiła przybudówkę akademickiego Legionu Młodych. Procesem jej powstawania kierowano za mocą poszczególnych aktów prawnych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w których zalecano promowanie nowej organizacji i objęcie jej opieką przez wyznaczonego nauczyciela – opiekuna (Muszyński 2008).

Powstanie Straży można zatem uznać za element ofensywy wychowawczej sanacji w środowisku młodzieżowym. Już w 1927 roku założono tajne związki „Alfa” i „Beta”, które starały się być skuteczną kontrofertą dla istniejących wówczas organizacji działających pod patronatem Narodowej Demokracji (Iwanicki 1986). Sanacja próbowała w ten sposób przeciwdziałać szkodliwej jej zdaniem działalności zrzeszeń endeckich, o których tak krytycznie wypowiadał się m.in. Skwarczyński.

Funkcjonowanie „Straży Przedniej” pod względem prawnym i organizacyjnym normowały dokumenty organizacji, wśród których do najważniejszych można zaliczyć statut z 22 marca 1932 roku, zatwierdzony przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Janusza Jędrzejewicza. Pod dokumentem widnieją nazwiska założycieli, czyli: Adama Skwarczyńskiego, Janusza Jędrzejewicza, Stanisława Poźniaka, Jana Pic de Replonge, Wacława Sieroszewskiego, Władysława Drymmera, Władysławy Martynowiczówny i Marii Uklejskiej (Statut Organizacji Pracy Obywatelskiej Młodzieży „Straż Przednia”, 1932, s. 16). Władze naczelne Organizacji składały się z 30-osobowej Rady Naczelnej, z której rekrutowało się siedmioosobowe Prezydium. Pierwszym prezesem został Skwarczyński (1932–1934), a po jego śmierci Janusz Jędrzejewicz (1934–1939). Pracą organizacyjno-społeczną kierował Wydział Wykonawczy podzielony na korpusy męski i kobiecy, na czele których stał naczelnik. Wydział Wykonawczy dzielił się z kolei na 11 oddzielnych agend (referatów) zawiadujących określonym odcinkiem działalności (m.in. administracyjnym, czytelniczym, prawnym, obozów i kursów, świetlicowym). Strukturę

„Straży Przedniej” w terenie tworzyło 12 okręgów, którymi zawiadywały rady, kierowane przez poszczególnych instruktorów. Okręgom podporządkowane były zespoły, a tym z kolei koła (Muszyński 2008; Iwanicki 1986).

Warto zauważyć, że struktura Organizacji wynikała z przesłanek ideowych Skwarczyńskiego, wśród których na pierwszy plan wysuwało się połączenie idei i czynu. Podstawową jednostką organizacyjną był zespół, w którym ogniskowała się praca ideowa i samokształceniowa. Zespoły dzieliły się na koła, a kryterium podziału stanowiły w tym przypadku indywidualne zainteresowania członków organizacji. Każde koło realizowało w praktyce przygotowane uprzednio zadania. Pracą kół i zespołów zawiadywali uczniowie, których mianował naczelnik okręgu, przed którym składali oni sprawozdania z wykonanych prac (Skwarczyński 1934; Magiera 1997; Muszyński 2008).

Cele i kierunki działalności „Straży Przedniej”

W założeniu Skwarczyńskiego „Straż Przednia” miała być „organizacją pracy obywatelskiej młodzieży szkół licealnych ogólnokształcących i zawodowych, mających na celu samowychowanie w duchu idei obywatelskiej, tzn. służbę Państwu” (Skwarczyński 1933, za: Magiera 1997, s. 150). Ideę tę Skwarczyński wyraził m.in. w trzecim artykule na temat Statutu, który głosił, że celem „organizacji jest wychowanie młodzieży na karnych i odpowiedzialnych obywateli Rzeczypospolitej, czynnie służących państwu polskiemu, a dobro, honor i wolność tego państwa ceniących ponad wszystko” (Statut Organizacji Pracy Obywatelskiej Młodzieży „Straż Przednia”, 1932, s. 5). Posłannictwo członków Straży podkreślało ponadto ślubowanie, autorstwa Skwarczyńskiego: „w imię prawa naczelnego: Dobra, Honoru i Potęgi Polski, ślubuję – Państwu Polskiemu – bezinteresowną służbę, władzom organizacji – karność, kolegom w zespole – przyjaźń i zaufanie” („Zrąb” 1934, nr 18, s. 114, za: Iwanicki 1986, s. 89). Uszczegółowienie powinności strażowców nastąpiło w *Dekalogu Strażowym*. Stanowił on, co następuje: „1. Straż Przednia jest częścią młodej armii pracy dla Państwa oraz szkołą służby obywatelskiej młodego pokolenia; 2. Straż Przednia wychowuje młodzież przez bezpośrednią służbę narodowi i Państwu [...]; 3. Obowiązkiem strażowca jest dobro i honor Polski ponad wszystko [...]; 4. Wierna wskazaniom Józefa Piłsudskiego Straż Przednia widzi w czynie jedyny sposób służby Państwu, a w pracy na jego rzecz – jedyny sprawdzian wartości społecznej; 5. [...] Straż Przednia opiera swą pracę na wewnętrznym nakazie moralnym i poczuciu odpowiedzialności jednostki; 6. [...] Straż Przednia pielęgnuje w swych szeregach cnoty żołnierskie i dzielność fizyczną [...]; 7. [...] Straż Przednia stoi na gruncie moralności chrześcijańskiej [...]; 8. [...] Straż Przednia pragnie szukać duchowej łączności z narodem polskim; 9. Obowiązkiem strażowca jest nieść czynną pomoc tym wszystkim, którzy jej potrzebują i którym ją istotnie okazać może [...]; 10. Wartość pracy społecznej strażowca mierzy się nie zakresem

podjętych zadań, lecz dokładnością i sumiennością ich wykonania” („Zrąb” 1934, nr 18, s. 111, za: Iwanicki 1986, s. 89–90).

Ostatni z punktów był niezmiernie ważny. Stanowił bowiem, jak pamiętamy, wyraz osobistych przekonań założyciela „Straży Przedniej”, wedle których o charakterze człowieka miał decydować czyn, a nie głoszone przez niego deklaracje. Przy przyjmowaniu kandydatów do Organizacji nie wymagano więc od nich politycznego określenia się, ale gotowości do pracy. Zamiast formułowania programu ideowo-politycznego ważniejsze dla Skwarczyńskiego było podzielanie „ogólnej ideologii, polegającej na dążeniu do dobra i potęgi Państwa” (Skwarczyński 1933, za: Magiera 1997, s. 151).

Założenia, na których opierała się działalność Straży, wynikały, jak już wspomniałam, z postulatów zawartych w książce Skwarczyńskiego *Podstawy pracy w zespole*. Kolejnym tego dowodem był fakt, że stosunki między członkami Straży miały się cechować zaufaniem, wzajemnym poszanowaniem i przyjaźnią. Podstawą pracy w zespole i kołach była ofiarność, wymiana myśli twórczej, samodzielność i siła charakteru. Przymioty te decydowały jednocześnie o elitarności organizacji, która zaznaczała się już w momencie przyjmowania członków. Kandydat musiał przejść w zespole tzw. próbę realizacyjną, czyli wykazać się doświadczeniem w pracy na odcinku młodzieżowym, zaletami umysłu i charakteru, zdolnościami organizacyjnymi oraz wysokimi walorami moralnymi (Magiera 1997).

Nierozłączność myśli i czynu jako podstawa ideologii wychowawczej Skwarczyńskiego miała również istotne znaczenie dla sposobu organizacji pracy w „Straży Przedniej”. Skwarczyński uznał, że myśl ma służyć praktyce, a praktyka ma z kolei opierać się na myśli. To sprzężenie zwrotne miało zapobiegać bezwolnemu i jałowemu upustowi energii, który nie służyłby praktyce i realizacji konkretnej idei. Czyn miał być „realizacją myśli, aktem poznawczym i emocjonalnym” (Magiera 1997, s. 153). Takie postawienie sprawy wiązało się z poważnymi celami wychowawczymi, gdyż zmuszało członków Straży do wzięcia odpowiedzialności za własne słowa, a następnie przekucie tego słowa w konkretny czyn.

Przywiązywanie tak ogromnej wagi do odpowiedzialności za siebie i członków zespołu przestaje dziwić, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że praca w Straży miała wymiar makrospołeczny, czyli w dalszej perspektywie decydowała o pomyślnej budowie państwa uspołecznionego. Tym należy również tłumaczyć fakt, że tak mocnym punktem w działalności Straży były prace użyteczne społecznie. Trudno tu wyliczyć ich wszystkie rodzaje, gdyż ich zakres był wyznaczony zarówno przez teren działania (szkolny i pozaszkolny), jak i zainteresowania poszczególnych członków organizacji. Program i cele działania Straży można sprowadzić do następujących punktów: „1) pomoc społeczna i charytatywna na rzecz bezrobotnych, 2) praca kulturalno-oświatowa (oświata pozaszkolna, nauczanie analfabetów, prowadzenie lub pomoc w prowadzeniu świetlic i czytelni), 3) praca w organizacjach mających na celu obronę i umocnienie państwa (hufce szkolne przysposobienia obronnego, Liga Morska, Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej), 4) utrzymanie kontaktu

z młodzieżą za granicą, 5) czynny kult bohaterów (pielęgnowanie grobów, pomników, kurhanów, urządzenie obchodów), 6) wszelka praca użyteczna, np. dla klasy szkolnej, dla miejscowości, dla okolicy, dla regionu (muzea, teatry amatorskie), 7) kształtowanie u młodzieży zamiłowanie do sportu), 8) urządzenie wycieczek w celu krajoznawczym, 9) pielęgnowanie zdolności technicznych, ze specjalnym zwróceniem uwagi na stronę praktyczną, 10) praca samowychowawcza, polegająca na rozwoju własnego intelektu i charakteru za pomocą lektury, pogadanek, odczytów” (Iwanicki 1986).

Różnorodność form aktywności umożliwiała zatem każdemu właściwie członkowi „Straży Przedniej” rozwój własnych zainteresowań. Wspólna była za to jedna zasada: prace miały być konkretne, zaplanowane w czasie i następnie rozliczone. Zachęcano przy tym do współpracy, zarażania się inicjatywą i energią oraz kształceniem siły woli. Przestrzegano natomiast przed efekciarstwem i tanim poklaskiem, gdyż praca miała zawsze przynosić wymierne plony i korzyści, a nie tylko służyć karmieniu pychy i samozadowoleniu (Magiera 1997).

Okazją do doskonalenia się w poczuciu odpowiedzialności, karności i dyscyplinie były zwłaszcza obozy letnie „Straży Przedniej”, które zaingurowano od 1934 roku. Akcje wakacyjne miały głębokie przesłanie ideowo-wychowawcze, gdyż nie tylko zbliżały młodzież do określonych grup społecznych, poszerzając jej światopogląd, ale poprzez pracę w trudnych czasami warunkach kształciły charakter członków i ich odporność na niewygody.

Istotną formą działalności „Straży Przedniej” była aktywność wydawnicza. Podstawowym organem prasowym organizacji była wprawdzie „Kuźnia Młodych” (1932–1936), a potem „W Młodych Oczach” (1937–1939). Dla potrzeb kadry i działaczy wydawano „Biuletyny Organizacyjne” (1933–1939), „Biuletyny Informacyjne” (1938–1939) i „Biuletyny Instruktorskie” (1933–1939). Przez cały okres istnienia organizacji wydawano również, w ramach Biblioteczki Straży Przedniej, prace zwarte. Były to m.in. książki: *O wychowaniu obywatelskim młodzieży*, *Podstawy pracy w zespole*, *Straż Przednia na wsi* (Iwanicki 1986; Kryńska 2002; Muszyński 2008).

Rozwój i działalność „Straży Przedniej”

W dziejach „Straży Przedniej” można wyróżnić dwa wyraźne etapy: lata 1932–1935 i 1936–1939. Pierwszy z okresów cechowała dynamika i intensywny rozwój, którego apogeum przypadło na przełom lat 1934/1935. Straż liczyła wówczas łącznie ok. sześciu tys. członków, przynależących do 965 ugrupowań, które tworzone były głównie przez koła szkolne i pozaszkolne, a także koła działające w innych organizacjach szkolnych i pozaszkolnych (m.in. samorząd szkolny, Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, świetlice szkolne, Polski Czerwony Krzyż, Związek Strzelecki) (Iwanicki 1986). Za najbardziej spektakularne wydarzenie związane z organizacją uznane zostało Święto „Straży Przedniej” zorganizowane w Gdyni 16 lipca 1933 roku. W przedsięwzięciu wzięło udział ok. trzech tys. osób, w tym prawie dwa tys.

członków Straży, jak również pozostałych organizacji młodzieżowych. Rangę uroczystości podkreślił fakt uczestnictwa w niej przedstawiciele władz państwowych, w tym prezydenta Ignacego Mościckiego i ministra Jędrzejewicza (Muszyński 2008; Iwanicki 1986). Innym, równie istotnym wydarzeniem, choć o innej wymowie, był udział „Straży Przedniej” w uroczystościach pogrzebowych jej założyciela Skwarczyńskiego, które odbyły się 2 kwietnia 1934 roku (Muszyński 2008).

Analizując rozlokowanie poszczególnych jednostek organizacyjnych Straży w środowisku, można stwierdzić, że niezależnie od niekiedy skromnej liczebności organizacji został wypełniony stawiany przez Skwarczyńskiego postulat. Innymi słowy, członkowie Straży byli obecni w niemalże każdym środowisku społecznym: od szkoły, poprzez bezrobotnych aż do środowiska więźniów. Pewien problem zaistniał w przypadku terenu wiejskiego, na którym dość niechętnie przyjmowano strażowców rekrutujących się z obcego kulturowo środowiska miejskiego (Iwanicki 1986). Najbardziej ożywioną działalność „Straż Przednia” przejawiała w województwach: warszawskim, wileńskim, pomorskim, lwowskim, poleskim i wołyńskim (Iwanicki 1986).

Poza zwyczajową pracą w kołach i zespołach niezmiernie interesującą formą aktywności „Straży Przedniej” były wspomniane już obozy dla instruktorów i młodzieży, prowadzone od 1934 aż do 1939 roku. Przykładowy zakres prac na rok szkolny 1934/1936 przydzielony poszczególnym okręgom obejmował m.in.: a) Pomorze – utrwalanie polskości wśród Kaszubów i rozwój kontaktów z młodzieżą Wolnego Miasta Gdańsk, b) Poznańskie – stworzenie ośrodka kulturalno-oświatowego, c) Śląsk – rozwój kontaktów z polską młodzieżą z Opolszczyzny i budowanie spółdzielczości, d) Lwowskie – akcja sanitarna ze szczególnym uwzględnieniem Huculszczyzny, e) Wołyń – akcja kulturalno-oświatowa na wsi, f) Łódzkie – opieka nad wioskami w okolicy Dźwiny i współpraca z Polonią łotewską, g) Brześć – opieka nad szkołami powszechnymi i akcja biblioteczna, h) Wileńskie – współpraca z młodzieżą łotewską i opieka nad młodzieżą wiejską, i) Warszawa i okolice – kontakt z młodzieżą polską z Prus Wschodnich i magazynowanie sprzętu niezbędnego dla działalności organizacji, j) Kraków i okolice – rozwój kontaktów z młodzieżą polską w Czechosłowacji i opieka nad wsiami łemkowskimi (Muszyński 2008).

Wymienione powyżej formy pracy były bardzo cenione zarówno przez członków Straży, jak i środowisko lokalne. Młodzieży dostarczały wiedzy i doświadczenia, a mieszkańcom wymierne korzyści w postaci zorganizowanej świetlicy, założonych bibliotek wiejskich, zbudowanych mostów i dróg, akcji sanitarnych oraz wykonanych prac melioracyjnych (Muszyński 2008; Iwanicki 1986). Widoczne były również niewymierne korzyści, takie jak: kształtowanie wspólnoty i wrażliwości społecznej.

Omawiając działalność „Straży Przedniej”, nie można jednak zapominać, że była ona bardzo wyraźnie wpisana w ówczesną rzeczywistość społeczno-polityczną. Z jednej strony organizacji towarzyszyła intensywna ofensywa ideologiczna sanacji, a z drugiej – otwarta krytyka ze strony endecji. Działalność Straży krytykowali również niektórzy duchowni, którzy w funkcjonowaniu Straży, a zwłaszcza jej

identyfikowaniu się z ideologią Legionu Młodych widzieli zagrożenie dla tradycyjnej nauki Kościoła. Ksiądz Zygmunt Choromański, późniejszy biskup i zwolennik Narodowej Demokracji, na łamach ówczesnego „Kuriera Warszawskiego” wprost oskarżył „Straż Przednią” o sympatyzowanie z komunizującą „Kuźnią Młodych”, a za jej pośrednictwem z marksizującym Legionem Młodych. Członkowie Straży byli również podejrzani o zbyt bliskie związki z wolnomularstwem i tendencje faszystowskie (Muszyński 2008). Można stwierdzić, że to, co miało stać się siłą organizacji, czyli oparcie jej działalności nie na przekonaniach, lecz na woli czynu, stało się jednocześnie jej słabością. Brak wyraźnego jednolitego oblicza ideologicznego członków Straży skazywało organizację na ataki ze wszystkich stron sporu politycznego.

Polemika na temat „Straży Przedniej” zaistniała również na forum parlamentu, gdy w roku 1936 doszło do starcia między senatorem Tadeuszem Petrażyckim, a ówczesnym prezesem „Straży Przedniej”, Jędrzejewiczem (Iwanicki 1986).

Debata parlamentarna zbiegła się w czasie z narastającym kryzysem samej organizacji, gdy po śmierci Marszałka pogłębiło się zjawisko dekompozycji obozu piłsudczyków. Rozpoczął się proces likwidacji struktur organizacyjnych Straży, któremu towarzyszyły zmniejszenie liczby członków i zawężenie zakresu działalności. Praca poszczególnych kół została ograniczona do pracy samokształceniowej i tej, która przebiegała w ramach samorządu szkolnego. Niekorzystna atmosfera politycznego sporu wokół „Straży Przedniej”, perturbacje wewnątrz organizacji, spowodowane podziałami ideologicznymi i opowiedzeniem się niektórych członków po stronie Obozu Zjednoczenia Narodowego, penetrowanie „Straży Przedniej” przez narodowców oraz komunizującą młodzież spowodowało nieuchronny upadek organizacji (Muszyński 2008; *Słownik organizacji młodzieżowych w Polsce 1918–1970*, 1971). Liczba członków spadła do ok. trzech tys. (Iwanicki 1986), i można z dużym prawdopodobieństwem założyć, że w roku 1939, gdy wybuchła wojna, w krótkim czasie „Straż Przednia” i tak zakończyłaby działalność. Jej członkowie nie utworzyli, wzorem innych organizacji, własnej organizacji podziemnej, ale walczyli rozproszeni w szeregach konspiracji niepodległościowej i Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie (Muszyński 2008).

Na koniec warto wspomnieć o najbardziej znanych członkach organizacji, którzy swoją formację ideową zdobyli właśnie w zastępach „Straży Przedniej”. Wśród nich wymienić należy przede wszystkim trzy osoby: archeologa i muzealnika Władysława Kasińskiego (1917–1944), krytyka i teoretyka teatru – Jana Kotta (1914–2001) oraz socjologa kultury, ministra kultury i sztuki, Kazimierza Żygulskiego (1919–2012) (Muszyński 2008).

Zakończenie

Organizacja młodzieżowa, jako specyficzna forma grupy społecznej, a jednocześnie środowisko wychowawcze z nią związane stanowią trwałe elementy wpisujące się

w dzieje wychowania i oświaty. Istotna jest również działalność „Straży Przedniej”. Jak wiele tego typu organizacji o profilu ideowo-wychowawczym Straż działała pod auspicjami konkretnej siły politycznej. Był to obóz piłsudczyków, co miało bezpośrednie przełożenie na założenia programowe, cele i kierunki działania. Podbudowę teoretyczną dla organizacji stworzył Adam Skwarczyński. Jako czołowy ideolog obozu piłsudczykowski postulował on prymat państwa, ideę patriotyzmu wyrażanego w czynie oraz pracę na rzecz wspólnoty obywatelskiej. „Straż Przednia”, którą stworzył od podstaw, miała ziścić głoszone przez niego idee dotyczące państwa i służące państwu. Można zadać sobie w tym miejscu pytanie: czy założona przez Skwarczyńskiego organizacja spełniała pokładane w niej nadzieje? Odpowiedź nie jest łatwa. Stosunkowo krótki żywot „Straży Przedniej” i ograniczenia w zakresie materiałów archiwalnych nie pozwalają na formułowanie kategoriycznych sądów. Była to na pewno organizacja wprzęgnięta w ówczesne życie polityczne, co w pewnym zakresie powodowało pertrubacje w jej działalności. Fakt, że działała ona pod patronatem sanacji, nie zjednywał jej sympatii ogółu młodzieży, która częstokroć uważała ją na terenie szkoły za twór sztuczny i narzucony przez władze. Miało to bezpośrednie przełożenie na stosunkowo niewielką popularność organizacji oraz fakt, że nigdy nie miała ona powszechnego zasięgu (Muszyński 2008). Z drugiej zaś strony trudno nie ocenić wysoko formowania postawy obywatelskiej przez organizację, która hasło służby dla państwa potraktowała nie tylko w sensie teoretycznym, ale praktycznym. Zawołanie: „Idź i czyń!” wiązało się z systematyczną pracą na rzecz wspólnoty państwowej, czego najlepszym przykładem były liczne inicjatywy społeczno-użyteczne podejmowane przez członków „Straży Przedniej”. Fakt ten w połączeniu z programem kształcenia charakterów, siły woli i odpowiedzialności lokuje „Straż Przednią” wśród niezwykle wartościowych wychowawczo organizacji.

Bibliografia

- Araszkiewicz F. (1978). *Ideale wychowawcze Drugiej Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bartnicka K. (1972). *Wychowanie państwowe*. „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, t. XV, s. 61–131.
- Czerwiński S. (1929). *O ideał wychowawczy szkoły polskiej. Przemówienie inauguracyjne wygłoszone w dn. 8 lipca 1929 r. na Kongresie Pedagogicznym w Poznaniu*. W: Czerwiński S. (1934). *O nowy ideał wychowawczy*. Warszawa: Wydawnictwo Kultury Kultury i Oświaty.
- Giddens A. (2012). *Socjologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Iwanicki M. (1986). *O ideowo-wychowawczym oddziaływaniu sanacji na młodzież szkolną i akademicką*. Siedlce: Wydawnictwo Uczelniane WSR-P.
- Jakubiak K. (1994). *Wychowanie państwowe jako ideologia wychowawcza sanacji. Kształtowanie i upowszechnianie w periodycznych wydawnictwach*

- społeczno-kulturalnych i pedagogicznych*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane WSP.
- Król J. (2012). *Sławomir Czerwiński (1887–1931): minister, polityk, pedagog*. W: *Wybrani twórcy i ich idee pedagogiczne w Drugiej Rzeczypospolitej*, Andrukowicz W., Magiera E. (red.). Szczecin: Wydawnictwo Zapol.
- Kryńska E. (2002). *Trwałe wartości ideologii wychowawczej Adama Skwarczyńskiego*. „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, nr 3–4, s. 141–155.
- Kupisiewicz C., Kupisiewicz M. (2009). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Magiera E. (1997). *Działalność i poglądy społeczno-pedagogiczne Adama Skwarczyńskiego (1886–1934)*. W: *Zapomniani pedagodzy lat międzywojennych*. Koźmian D. (red.) Szczecin: Wydawnictwo Naukowe US.
- Muszyński W. (2008). *Mali piłsudczycy*. „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 5–6, s. 69–75.
- Okoń W. (2007). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Paruch W. (2005). *Myśl polityczna obozu piłsudczykowskiego 1926–1939*. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Skwarczyński A. (1931). *Myśli o nowej Polsce*. Warszawa: Biblioteka Drogi.
- Skwarczyński A. (1933). *Podstawy pracy w zespole*. Warszawa: Biblioteka Straży Przedniej.
- Skwarczyński A. (1934). *Wskazania*. Warszawa: Nakładem Straży Przedniej.
- Słownik organizacji młodzieżowych w Polsce 1918–1970* (1971), Pietrzak T. (red.). Warszawa: Wydawnictwo Iskry.
- Sokół T. (1999). *Organizacja społeczna*. W: *Encyklopedia politologii*. T. 1: *Teoria polityki*. Sokół T., Żmigrodzki M. (red.). Zakamycze: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Statut Organizacji Pracy Obywatelskiej Młodzieży Straż Przednia* (1932). Warszawa: s.n.
- Sztompka P. (2012). *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Wasylewski B. (1934). *Adam Skwarczyński. Życiorys*. W: Skwarczyński A. *Wskazania*. Warszawa: Nakładem „Straży Przedniej”.

ASSOCIATION OF YOUTH CIVIC WORK “FRONT GUARD” (1932–1939) AS A SCHOOL OF STATE-ORIENTED FORMATION

Abstract: The political thought of the Piłsudski-ite camp was based on four main assumptions: the primacy of the state, the idea of social solidarity, the idea of social elite and the cult of the leader, and the philosophy of the act. Adam Skwarczyński was one of the ideologues

of the Piłsudski-ite camp. He sought the special value in the youth as a group who could heal public life in the Second Polish Republic. This intention motivated Skwarczyński to create the Association of Youth Civic Work “Front Guard” in 1932. This association, through various forms of activity, was to implement the main ideas of the *sanacja* camp ideology. Youth activities were conducted both in schools and in a non-school environment. Unfortunately, Skwarczyński’s untimely death, a relatively small number of the “Front Guard” members, and internal perturbations did not allow this organization to carry out all their tasks in full. Regardless, the “Front Guard” constitutes an important element in the history of youth organizations of the Second Polish Republic, and the values proclaimed by them can be inspiration for the contemporary theory and practice in education.

Keywords: Second Polish Republic; ideology; state education; youth organization.

Joanna Król – doktor habilitowana, profesor Uniwersytetu Szczecińskiego. Wybrane publikacje: *Uchronić przed zapomnieniem – średnie szkoły ogólnokształcące w województwie szczecińskim w latach 1945–1948* (2005), *To idzie młodość...: Związek Młodzieży Polskiej w szkole średniej ogólnokształcącej w latach 1948–1957* (2011) i *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki* (2017). Adres korespondencyjny: Instytut Pedagogiki, ul. Ogińskiego 16/17, 71-431 Szczecin. Adres e-mailowy: joan_krol@wp.pl.